

יין מבושל – האם אפשר לקדש עליו ? / ר' בניה כהן

ננסה להבין האם אפשר לקדש על יין מבושל, על פי סוגיית הגמ':

1. **ב"ב צז.** - אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לינסך על גבי המזבח. למעוטי מאי אילימא למעוטי יין מגתו והא תאני ר' חייא יין מגתו לא יביא ואם הביא כשר וכיון דאם הביא כשר אנן אפילו לכתחלה נמי דאמר רבא סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום... אלא למעוטי שריחו רע ואיבעית אימא לעולם למעוטי מגולה ואע"ג דעברי' במסננת כר' נחמיה אפילו הכי הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך בעא מיניה רב כהנא חמוה דרב משרשיא מרבא חמר חוריין מהו אמר ליה אל תרא יין כי יתאדם:

משמע מהגמ' כמה דברים:

- א. מימרא של מר זוטרא בר טוביה שאומרים קידוש רק על יין שראוי לנסך ע"ג המזבח.
 - ב. מה שכשר לניסוך בדיעבד כשר לקידוש לכתחילה.
 - ג. למסקנא הגמ' מיעטנו שני דברים 1. יין מגולה 2. יין שריחו רע.
- רש"י מחדד לנו את ההבנה שמדובר ביין ממש - שמברכים עליו הגפן אך הוא פסול לקידוש:
2. **רש"י - אומר קידוש היום כו.** 'משום הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א) כדלקמן וביין הראוי לברך עליו בפה"ג קאמר דאע"ג דמברכין עליו בפה"ג, לקידוש היום מיהא לא חשיב ולקמיה בא לפרש איזה יין בא למעט:

דעת האוסרים לקידוש יין מבושל

בגמ' לא הוזכר יין מבושל ובפשטות היינו רוצים להגיד שהוא יהיה כשר לקידוש, אך קשה שהרי המשנה במנחות אומרת בפירוש:

1. **משנה מנחות¹** - אין מביאין לא מתוק ולא מעושן ולא מבושל ואם הביא פסול:

¹ פרק ח' משנה ו'

כלומר, יין מבושל פסול לנסך על גבי המזבח ואפילו בדיעבד, ואם כן ברור שהוא יהיה פסול (שהרי בסוגיית הגמ' בב"ב מוכח שרק מה שכשר בדיעבד לניסוך כשר לקידוש וכו"ל)

אולם עתה התעוררה קושיא על הסוגיא במסכת ב"ב שחיפשה אלו סוגי יינות פסולים לקידוש שאם נאמר שיין מבושל פסול לקידוש, קשה למה הגמרא לא מיעטה יין מבושל שפסול לקדש עליו?

נראה שלפי תשובת רש"י התירוץ הוא פשוט, רש"י בתשובה כתב² שאין מברכים על יין מבושל הגפן כיון שהוא יין גרוע, ולכן ברור שאינו מוזכר בסוגיא במסכת ב"ב, שהרי רש"י בב"ב כתב בפירוש שמה שמדובר בסוגיא הוא רק על יין שמברכים עליו הגפן אך אינו ראוי לקידוש. וכך נראה שפסק הרמב"ם, שדווקא על יין שראוי לנסך על גבי המזבח, אפשר לקדש עליו.

2. **רמב"ם³** - אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח. לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור אפילו כטפת הסך דל בתבית גדולה אין מקדשין עליו. כך אנו מורין בכל המערב. ויש מי שמתיר לקדש עליו ואומר לא נאמר היין הראוי לנסך על גבי המזבח אלא להוציא יין שריחו רע או מגלה או מבשל שאין מקדשין על אחד מהן.

אולם לפי מה שלמדנו קצת תמוה מה שכתב הרמב"ם שאין מקדשים על יין מבושל, כיון שהוא לא ראוי לנסך על גבי המזבח, והרי ברור כמו שכתבנו בדעת רש"י שיין מבושל אין מברכים עליו כלל הגפן, כלומר הוא לא נכלל בגדרי יין, אם כן הפסול לקידוש הוא לא מחמת שהוא אינו ראוי להנסך ע"ג המזבח אלא כיון שאינו נחשב יין, וצריך לשאול למה הרמב"ם רואה צורך למעט יין מבושל.

המגיד משנה מבאר שהרמב"ם חולק על שיטת תשובת רש"י:

3. **מגיד משנה⁴** - אין מקדשין אלא על היין וכו'... ויין מבושל אף על פי שלא נזכר בגמרא מיעוטו גבי קידוש דעת כל הגאונים ז"ל שאין מקדשין עליו וכמו שכתב רבינו ולא כן רוכלא נחשוב וניזיל. ויש מהן מי שכתב שאין מברכין עליו אלא שהכל ואין כן דעת רבינו שלא הזכיר כן בהל' ברכות....

² סימן פ"ח

³ הלכות שבת פרק כ"ט הלכה י"ד

⁴ שם

המגיד משנה כותב שלפי הרמב"ם יין מבושל ראוי לברך עליו הגפן (אולם אני לא מצאתי שום ראיה לזה ברמב"ם עצמו), ואם כן מובן למה הוא הזכיר את היין המבושל בהלכה, שהרי הוא פסול לניסוך בדיעבד, ולכן הרמב"ם הביא אותו שפסול לקידוש. אך צריך להסביר למה לפי הרמב"ם הגמ' עצמה לא מיעטה יין מבושל, ועל כך מציעה המגיד משנה ואומר שאע"פ שיין מבושל לא מוזכר בגמ', כיון – "ולאו כי רוכלא נחשוב וניזיל" שהגמ' לא אומרת הכל אלא מביאה כמה דוגמאות ומשם לומדים על דברים אחרים, ולכן מדובר ברור שגם מדובר על יין מבושל.

סיכום דעת האוסרים קידוש ביין מבושל

- א. רמב"ם (לפי המגיד משנה) – יין מבושל הוא נחשב יין לעניין ברכה, והגמ' לימדה אותנו שכיון שאינו ראוי לנסך על גבי המזבח, אין מקדשים עליו.
- ב. דעת רש"י – יין מבושל הוא יין גרוע, ואפילו הוא לא נחשב יין לעניין ברכת הגפן אלא מברכים עליו שהכל, ולכן ברור שהוא גם לא כשר לקידוש.

דעת המתירים יין מבושל.

4. תוספות⁵ - אילימא למעוטי יין מגתו כו'. אין להוכיח מכאן דיין מבושל כשר לקידוש ומברכין עליו בפ"ה מדלא קאמר למעוטי יין מבושל דלאו ראייה היא דאפילו אין מקדשין עליו לא מצי למימר למעוטי יין מבושל דאם כן הוה ליה למימר אין מברכין עליו בפ"ה אבל יש להביא ראיה מירושלמי דשקלים ודערבי פסחים דיין גמור הוא דאמר התם ארבע כוסות שאמרו יוצאים ביין מבושל אלמא מקדשין איין מבושל ודלא כפרש"י והר"ש שכתבו דיין מבושל מברכין עליו שהכל דאישתני לגריעותא ואין להאריך כאן:

התוס' אומר שאין להוכיח מהגמ' שלא הביאה יין מבושל שפסול לקידוש כיון שהיא סוברת שיין מבושל כן כשר לקידוש, שהרי אפשר להגיד בדיוק כמו שרש"י הסביר, שאין יין מבושל נחשב יין כלל, אפילו לא לעניין ברכה, ולכן הגמ' לא הזכירה את זה. אולם התוס' מביא הוכחה ממקום אחר – מירושלמי משקלים ופסחים ששם מפורש שיוצאים בד' כוסות של ליל הסדר ביין מבושל וא"כ צריך להגיד שמקדשים על יין מבושל.

⁵ ב"ב צז.

הרמב"ן והרשב"א (לקמן) מרחיבים את ההוכחה שיין מבושל כשר לקידוש, ונראה שהם צריכים להתמודד עם שני דברים, שיטת רש"י - להוכיח מהגמ' ששיין מבושל לא נחשב יין גרוע, ושיטת הרמב"ם - להסביר את הגמרא שלנו, שהרי הוא פסול להינסך ע"ג המזבח.

5. רשב"א⁶ 7 - ואוקימנא למעוטי שריחו רע ואי נמי מגולה ואף על גב דעבריה

במסנת ומשום הקריבהו נא לפחתך... ויין מבושל, יש מי שאומר שהוא פסול לקידוש, הואיל ופסול על גבי המזבח, וכדתנן במסכת מנחות (פו, ב) אין מביאין יין מבושל ולא מעושן ואם הביא פסול. וליתא, דמבושל נמי עלויי עלייה לרוב בני אדם, ואף על פי שיש מקצתן שאינן שותין, אין הולכין בו לענין זה אלא לאחר עלויי הרוב. ובהדיא אמרו שם בירושלמי בפרק ערבי פסחים יוצאין ביין מבושל, והנה כוס ראשון מקדשין עליו קדוש היום. ואף על פי ששנינו בפרק שני של מסכת תרומות (מ"ו) תורמין משאינו מבושל על המבושל ולא מן המבושל על שאינו מבושל, לאו משום דמבושל גרוע, אלא מפני חזקו או מפני מתיקותו, והמבושל שותיו מועטין מן שאינו מבושל, וזהו ששנו שם בפרק בתרא (מ"א) אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעיטו רבי יהודה מתיר שאף על פי שממעיטו משביחו. ואי נמי יש לפרש אין מבשלין יין של תרומה על המפריש את התרומה קאמר, שאינו מבשלו ונותן לכהן לפי שהוא ממעיטו ממדתו ומפסיד את הכהן, ורבי יהודה מתיר דיתר ממה שמפסידו במעוטו משביחו. אלמא לכולי עלמא המבושל מושבח. והרמב"ן ז"ל כתב דאפשר שאף המעושן כמבושל, שלא פסלום לנסכים אלא מפני שנשתנו מבריייתן.

⁶ שם עמוד ב.

⁷ הרמב"ן מרחיב את הסוגייה ורוצה להוכיח שיין מבושל נחשב טוב יותר, אך הוא מתחיל מלכאורה הוכחה הפוכה, ממשנה בתרומות ששם כתוב שאין תורמים על המבושל על שאינו מבושל אך כן להפך, ואם כן משמע שמבושל זה פחות טוב, אמנם בהמשך המסכת יש מחלוקת בין ת"ק לר"י האם מותר לבשל יין של תרומה, ת"ק סובר שאסור כיון שממעיטו ור"י יהודה סובר שמותר - שאע"פ שממעיטו מ"מ משביחו, והירושלמי מביא מחלוקת בין אמוראים מי אמר את המשנה הקודמת ת"ק או ר"י, חולקים האמוראים מהי נקודת מחלוקתם - האם מפני שממעיטו משותיו או ממדתו. לפי חד, תנא קמא סובר שאסור לבשל יין של תרומה שכיון שממעיטו משותיו ואם כן הוא מפסיד את היין ור"י חולק ואומר שהוא וודאי משביחו אלא הוא חזק מאוד ויש אנשים שלא אוהבים חזק ביותר אך ברור שהוא משובח יותר, ואם כן מה שהמשנה אומרת שאין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל זה דעת ת"ק. ואמורא השני מסביר את אחרת את מחלוקתם ואומר כך שחכמים סוברים שממעיטו ממידתו שיין מבושל הוא נתקטן ולכן אסור, אך רבי יהודה אומר שאפילו שהוא מתקטן הוא משובח והמשנה בתרומות היא לפי דעתו, ומסבירים אותה כך, שרק לכהן עצמו מותר לבשל את היין, אך לבעלים אסור כיון שאע"פ שמשביחו יש כאילו שאינם אוהבים יין כזה. ולפי זה יוצא לרמב"ן ששורש המחלוקת ביניהם היא לא האם יין מבושל הוא פחות משובח או יותר משובח, שכ"ע מסכימים שהוא נחשב משובח יותר אלא לפי הסבר שממעיטו משותיו אין זה גריעות היין אלא מצד חזקו אבל ברור שהוא נחשב משובח יותר, ולחכמים כיון שממעיטו אפילו שמשביחו הוא פוגם בתרומה שיש פחות יין (כמות) אולם לר"י יהודה ברור כיון שמשביח את היין אין זה נחשב פגמה בתרומה (איכות). ונראה שזה לא מחלוקת מציאותית האם יין מבושל טוב יותר או לא אלא מחלוקת מה עדיף איכות או כמות, ואם כן מוכח שיין מבושל הוא טוב יותר.

הרשב"א כותב במפורש שיין מבושל טוב יותר לרוב בני האדם אולם יש כאלו שאינם שותים אותו אך לרוב בני האדם הוא יותר טוב, ואין הולכים אלא לעניין הרוב (ועיין בהערה 7 הסבר המשניות בתרומות).

הרשב"א גם מביא את הוכחת התוס' שמקדשים על יין מבושל מהירושלמי בפסחים שאומרים שם שיוצאין בד' כוסות ביין מבושל, והרשב"א מדגיש לנו שהכוס ראשונה היא קידוש, ואם כן יש לנו הוכחה מפורשת מהירושלמי שמקדשים על יין מבושל.

ולמרות מעלתו של היין המבושל הוא פסול לגבי מזבח והסיבה היא בגלל שנשתנה מברייטו ולכן הוא פסול, אך לקידוש הוא יין טוב.

סיכום דעת המתירים קידוש ביין מבושל:

- א. יין מבושל הוא יין משובח יותר, ולכן זה נחשב לעילוי. (להוציא מרש"י⁸)
- ב. מפורש בירושלמי שיין מבושל כשר לקידוש.
- ג. יין מבושל פסול לנסכים כי שנתנה מברייטו אך זה לא פוסל אותו לקידוש. (להוציא מהרמב"ם⁹)

בביאור המחלוקת נראה לומר לפי הרמב"ם, הסיבה לפסול יין לקידוש היא עצם העובדה שהוא אינו עולה על גבי המזבח. אולם לפי הרשב"א העובדה שיין אינו עולה על גבי מזבח, איננה סיבת הפסול כי אם סימן לפסול, שכנראה היין לא משובח ולכן הוא לא עולה על המזבח, אך יש יוצא מהכלל שיש יין שהוא כן פסול לניסוך - והפסול הוא לא מחמת שהיין אינו טוב אלא כיון שהיין השתנה, ופסול כזה אינו פוסל את היין לקידוש.¹⁰

⁸ אך נראה לי שלרש"י אין קושי מהמשניות האלו ויכול להסביר בפשטות שנקודת המחלוקת בין ר' יהודה לחכמים היא שלחכמים בשביל להגדיר יין משובח לא מספיק שלרוב זה משובח אלא ממש צריך שהיה ברור באופן חד משמעי שיין מבושל משובח יותר וכל עוד זה לא כך שיש כאלו שלא אוהבים את היין כיון שהוא חזק ביותר ומתוק אין זה הגדרת משובח. ולרמב"ם זה לא משנה, שהרי שאין זה קשור אם הוא משובח יותר או לא, אלא כיון שהוא פסול לגבי המזבח הוא פסול לקידוש.

⁹ וכמו שאמרנו מקודם, נראה שבעניין זה נקודת המחלוקת בין הרמב"ם לרמב"ן והרשב"א היא האם הגמ' שאומרת שיין שפסול על גבי מזבח פסול לקידוש – האם זה "סיבה" ולכן לא משנה אם נוכיח על איכות היין כיון שהוא פסול (שנשתנה מברייטו) לנסך לגבי המזבח הוא פסול לקידוש, ולרמב"ן והרשב"א זה "סימן" שמה שהגמ' אמרה שיין שפסול לנסך על גבי המזבח פסול לקידוש שבגלל שרוב הפסולים הם בגלל שהיין לא טוב אך אם נמצא פסול אחר (נשתנה מברייטו) אין זה פסול לקידוש.

¹⁰ אולם לא ברור מהי דעת רש"י בעניין זה, שהרי הוא פסל את היין מבושל כיון שהוא לא נחשב לדעתו יין ככל, ולכן אין את כל הדיון הנ"ל, אך אם הוא היה מסכים שיין מבושל נחשב יין לא ברור עם מי הוא היה סובר, לפי הרמב"ם והיה פוסל בכל מקרה או שהוא היה סובר כמו הרשב"א ומתיר.

6. **ש"ע¹¹** - מקדשין על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש וי"א שאין מקדשין עליהם: הגה והמנהג לקדש עליו אפילו יש לו יין אחר רק שאינו טוב כמו המבושל או שיש בו דבש (אגור):

השולחן ערוך הביא את שתי הדעות, אך נראה בפשטות שהוא פסק כמו המתירים כיון שאת דעת המתירים כתב בסתמא ואילו את דעת האוסרים כתב בלשון "ויש אומרים" ובספרי הכללים נטו לומר שבסתם וי"א הלכה כסתם.¹²

והרמ"א מביא את האגור שאומר שנוהגים לקדש על יין מבושל, אפילו שיש לו יין שאינו מבושל רק שאינו טוב כמוהו, כלומר שני היינות טובים אבל המבושל טוב יותר ועליו מקדשים.

אולם בבית יוסף מובאים דברי האגור בלשון אחרת:

"כתב האגור מנהג אשכנז וכל גדוליה לקדש על היין מבושל אם אין לו אחר, ואפילו יש לו אחר שאינו טוב."

ומשמע מהלשון הזאת שיין מבושל הוא פחות טוב- ורק אם אין לו יין שאינו מבושל טוב מקדש על היין המבושל, כלומר, מקדשים על יין מבושל רק אם היין שאינו מבושל אינו טוב, אבל אם היין שאינו מבושל טוב יקדש עליו אפילו שהיין המבושל טוב יותר. וזאת בניגוד לעולה מהרמ"א שלעולם יש ללכת אחר הטוב ביותר ויקדש על המבושל אם הוא טוב יותר מהיין הלא מבושל (שגם הוא טוב)

7. **משנה ברורה¹³**: על יין מבושל וכו' – ס"ל דע"י כל זה אין משתנה היין לגריעותא והי"א ס"ל דמשתנה לגריעותא ואפילו בפה"ג אין מברכין עליהם אלא שהכל... ולענין ברכה כבר נפסק לעיל בפשיטות בסימן ר"ב ס"א דמברכין עליו בפה"ג:

לכאורה יש מקום להקשות, שהרי היש אומרים שמביא השו"ע (לאסור לקדש על יי מבושל) מקורו בדברי הרמב"ם שהסיבה שאין מקדשים עליו היא שאין ראוי לנסך על גבי המזבח ולא לפי שיטת רש"י שיין מבושל הוא גרוע ואין מברכים עליו הגפן, שהרי השו"ע כתב בסימן ר"ב שמברכים על

¹¹ סימן רע"ב ג'

¹² עיין יד מלאכי כלל השו"ע והרמ"א אות יז, וכתב שיש מי שסובר שאין לסמוך על כלל זה בהחלטיות, עי"ש.

¹³ שם

יין מבושל ברכת הגפן, אולם המשנה ברורה לא כתב כן, אלא כתב את היש אומרים כדעת רש"י ובהמשך כתב שנפסק להלכה לעניין ברכה שנפסק לברך הגפן בפשיטות ואם כן יוצא שיש קצת סתירה בשו"ע, שלפי היש אומרים מברכים שהכל. ותמוה לי קצת למה לא להסביר את היש אומרים בדעת הרמב"ם.

סיכום

יש שלוש דעות בין הראשונים:

1. רמב"ם – יין מבושל פסול כיון שאינו מתנסך ע"ג המזבח.
2. רש"י – יין מבושל פסול כיון שהוא לא נחשב יין טוב.
3. רמב"ן ורשב"א – יין מבושל כשר כיון שהוא כן נחשב משובח¹⁴ שמה שנאמר שאין מתנסך ע"ג המזבח זה כלל ויש יוצאים מהכלל¹⁵.

ונראה בפשטות שהשו"ע והרמ"ה פסקו כדעת המתירים.

¹⁴ כמו שאמרנו לא נראה שזה מחלוקת מצאותית אלא נראה להגיד שהמחלוקת מהי הגדרת יין משובח.

¹⁵ הכלל הוא סימן ולא סיבה.